Lausunto
22.4.2022

Liikenne- ja viestintävaliokunnalle

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksia koskevan direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi HE 41/2022 vp

Medialiitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto liikenne- ja viestintävaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksia koskevan direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi (”hallituksen esitys”).

Esitämme kunnioittavasti huomioitamme hallituksen esitykseen:

Muutosehdotus hallituksen esitykseen

1. Hallituksen esityksen ja uuden lain tulisi rajoittaa sananvapautta mahdollisimman vähän. Lisäksi kirja-alan erityiskysymykset tulisi ottaa kestävällä tavalla huomioon. Aiemmin julkaistujen teosten (ns. backlist-teokset) kohdalla vetoaminen kohtuuttomaan rasitteeseen tulisi järjestää kevennetyllä tavalla.

2. Medialiitto esittää, että aiemmin julkaistujen sähkökirjojen kohdalla tulisi olla mahdollista vedota kohtuuttomaan rasitteeseen seuraavin perustein: **Jos sähkökirja on julkaistu ennen lain voimaantuloa (2022), ja sen myynti on edellisenä vuotena jäänyt vähäiseksi (esim. alle 30 kpl), lain olettama olisi, että sähkökirjan tekeminen esteettömyysvelvoitteiden mukaiseksi aiheuttaisi kustantajalle kohtuuttoman rasitteen. Tällaisten teosten kohdalla kohtuuttomaan rasitteeseen vetoaminen voitaisiin tehdä yhdistämällä samaan hakemukseen useampia teoksia.**

3. Tämä muutos keventäisi kustantajien ja myös hakemuksia käsittelevien virkamiesten työmäärää. Tämä malli turvaisi myös osaltaan sananvapautta ja jokaisen oikeutta ottaa vastaan tietoa.

Muutosehdotuksen perustelut

4. Esteettömyysvelvoitteet koskevat sähkökirjoja ja niiden lukemiseen tarkoitettuja ohjelmistoja. Sähkökirjat katsotaan esteettömyysdirektiivissä palveluiksi.

Lähtökohtaisesti vaatimuksia sovelletaan 28 päivä kesäkuuta 2025 alkaen. Vain vetoamalla digipalvelulain 10 d §:n mukaiseen poikkeukseen (ml. kohtuuton rasite), voi perustella sähkökirjan saavutettavuusvaatimuksista poikkeamisen. Näin ollen sähkökirjoja, jotka eivät täytä direktiivin esteettömyysvelvoitteita, ei käytännössä saisi tarjota kuluttajille 28.6.2025 jälkeen. Tämä on omiaan johtamaan siihen, että 28.6.2025 tulee olemaan päivä, jolloin tuhannet sähkökirjat katoavat markkinoilta.

5. Hallituksen esityksen siirtymäsäännöstä koskeva kirjaus ei ratkaise tätä aiemmin julkaistuihin teoksiin (nk. backlist -teokset) liittyvää ongelmaa. Backlist-teokset ovat teoksia, jotka on julkaistu aiemmin, mutta jotka ovat yhä markkinoilla. Kyseiset teokset muodostavat käytännössä valtaosan markkinoilla tarjolla olevista nimikkeistä.

6. Syy siihen, että sähkökirjoja katoaa saatavilta, on siinä, että tällä hetkellä julkaistut sähkökirjat on voitu tehdä sellaisella tiedostomuodolla, joka ei taivu nyt säädettäviin uusiin velvoitteisiin. Kustantajalla saattaa olla tarjolla satoja, ellei jopa tuhansia sähkökirjoja, joista jokainen pitäisi käytännössä tehdä kokonaan uudelleen ja uudella tiedostomuodolla.

7. Esteettömyysdirektiivin tavoitteena on, että mahdollisimman laaja yleisö pääsee nauttimaan teoksista. Myös hallituksen esityksessä todetaan, että sähkökirjojen saavutettavuudella turvataan kaikkien oikeutta tietoon ja sananvapauteen. Esteettömyysdirektiivin tarkoitus ei ole, että suuri määrä kirjallisuutta poistuisi kokonaan yleisön saatavilta markkinoilta. Backlist-teoksilla on suuri merkitys kulttuurille ja sananvapauden toteutumiselle. Kyse on jokaisen oikeudesta ottaa vastaan tietoa. Jos backlist-teokset poistuisivat markkinoilta, yleisön saatavilla olevien teosten määrä vähenisi dramaattisella tavalla. Se olisi valtava isku suomalaiselle kulttuurille ja kirjalliselle perinnölle. Backlist-teosten katoaminen olisi suuri isku myös kirjailijoille ja muille tekijöille, joiden ansainnan turvaaminen on kustantajien intressissä.

8. Kustantajan olisi mahdollista vedota ennen 28.6.2025 julkaistujen sähkökirjojen kohdalla kohtuuttomaan rasitteeseen. Hallituksen esityksen mukaan kohtuuttomaan rasitteeseen tai perustavanlaiseen muuttamiseen tulisi kuitenkin voida vedota vain yksittäistapauksissa ja perusteluissa tilanteissa. Käytännössä arvion tekeminen kunkin yksittäisen sähkökirjan kohdalla erikseen aiheuttaisi valtavaa, jopa kohtuutonta, hallinnollista taakkaa sekä kustantajille että valvontaa harjoittaville virkamiehille.

9. Hallituksen esityksessä tuodaan esiin, että backlist-teoksilla on sekä taloudellista että erityistä kulttuurista arvoa. Jotta näiden teosten osalta voitaisiin parhaalla mahdollisella tavalla saavuttaa toisaalta esteettömyysdirektiivin tavoitteet ja samalla ottaa huomioon esteettömäksi tekemisen aiheuttamat kustannukset, ehdotetaan asiaa arvioitavaksi tapauskohtaisesti esteettömyysdirektiivin sallimien poikkeusten rajoissa.

Yleiset huomiot hallituksen esityksestä

1. Hallituksen esitys on muutoin varsin tasapainoinen kokonaisuus, jossa on panostettu vaikutusten arviointeihin ja etsitty kestäviä lainsäädännöllisiä ratkaisuita. Hallituksen esitys on valmisteltu usean ministeriön yhteistyönä. Valmistelutyö on ollut avointa, ja siihen on otettu mukaan myös muun muassa elinkeinoelämän ja vammaisjärjestöjen edustajia. Eri järjestöjen ja sidosryhmien kuulemista varten on myös järjestetty kuulemistilaisuuksia.

2. Esteettömyysdirektiivin tarkoituksena on taata kuluttajille palveluja ja tuotteita, joita voi hyödyntää erilaisista toimintarajoitteista riippumatta. Esteettömyysdirektiivi tulee vaikuttamaan media-alalla erityisesti sähkökirjojen kustantajiin ja audiovisuaalisia mediapalveluita tarjoaviin yrityksiin, kuten tv-yhtiöihin.

3. On tärkeää huomata, että hallituksen esityksen vaikutustenarvioinnit on tehty viime syksynä, ja käytännössä eri alojen alan toimijoille ei vielä tuolloin ole ollut täysin selvää, mitä esteettömyysdirektiivi käytännössä tarkoittaa. Tästä syystä vaikutustenarviointeihin tulee suhtautua varauksellisesti. Vaikutusten suuruus on käytännössä selvillä vasta sitten, kun esteettömyysvaatimuksia aletaan noudattaa kesäkuussa 2025. Kohtuuttomuuteen vetoamisen tulee olla aidosti mahdollista, mikäli todelliset kustannukset sääntelystä nousevat merkittäviksi.

4. On myönteistä, että hallituksen esityksessä ei ole laajennettu direktiivin soveltamisalaa. Nykyisestä soveltamisalasta tulee pitää kiinni, eikä soveltamisalaa saa laajentaa. Suomalaiselle lehdistölle on ensiarvoisen tärkeää, että lehdistön verkkolehdet ja mobiililehdet ovat kokonaisuudessaan saavutettavuussääntelyn ulkopuolella. Tämä on tärkeää, jotta maassamme olisi jatkossakin edellytykset tuottaa ammattimaisia kotimaisia sisältöjä.

5. Esteettömyyssääntelyn tulee olla EU-tasoista. Suomi ei saa ylisäännellä kotimaisia mediatoimijoita ja sisältöjä, vaan sen tulee edistää yhdenvertaista sääntelyä, joka kohtelee yhtäläisesti kotimaisia ja muita toimijoita. Sisältöjen ja palveluiden tuotantoon kohdistuvat lisäkustannukset vaikuttavat helposti kotimaisten

mediasisältöjen tarjontaan ja maassamme saatavilla olevien sisältöjen määrään ja laatuun. Rasitteilla on myös helposti suoraan yhteiskuntaan ja kansalaisten sananvapauteen kohdistuvia vaikutuksia. Kysymys on ammattimaisesti tuotettujen kotimaisten mediasisältöjen saatavuudesta. Vaikutusten arvioinnissa mahdollisia vaikutuksia on voitu arvioida vain siltä osin, miten direktiivin on katsottu vaikuttavan media-alaan. Mahdollinen soveltamisalan laajentaminen edellyttäisi käytännössä uusia huolellisia vaikutusten arviointeja.

6. Palveluita tarjoavat mikroyritykset jäävät hallituksen esityksessä esteettömyyssääntelyn ulkopuolelle. Tämä on tärkeää turvata. Jos Suomessa ei mikroyrityksille säädetä vapautuksia tai helpotuksia esteettömyysvelvoitteista, kotimaisten mikroyritysten asema ja kilpailukyky saattaa heiketä suhteessa muiden EU-maiden mikroyrityksiin. Mikroyritysten sääntely on omiaan myös johtamaan kansalaisten sananvapauden heikentymiseen, kun esimerkiksi pienemmät kirjankustannusyhtiöt jättävät teoksia julkaisematta raskaan sääntelyn vuoksi.

7. Direktiivin mukaan esteettömyysvaatimukset olisi muotoiltava siten, että ne aiheuttavat talouden toimijoille, eli yrityksille, ja jäsenvaltioille mahdollisimman pienen rasitteen. Hallituksen esityksen mukaan esteettömyysvelvoitteista poikkeaminen on mahdollista, jos palvelun tarjoaja voi etukäteen osoittaa, että esteettömyysvaatimusten toteuttaminen aiheuttaa palvelulle niin merkittävän muutoksen, että sen seurauksena palvelun perusluonne muuttuisi perustavanlaatuisesti, tai jos vaatimusten toteuttaminen aiheuttaa kohtuuttoman rasitteen.

8. On äärimmäisen tärkeää, että kohtuuttomaan rasitteeseen vetoaminen on käytännössä aidosti mahdollista. Jos kohtuuttomaan rasitteeseen vetoaminen muodostuu hallinnollisesti hyvin raskaaksi toimenpiteeksi, se jää pahimmillaan kuolleeksi kirjaimeksi. Erityisen vahvasti tämä asia voi nousta kirja-alalla esiin esimerkiksi paljon kuvia tai erilaisia kaavoja sisältävien kirjojen kohdalla. Niiden saattaminen esteettömyysdirektiivin vaatimusten mukaisiksi voi olla hyvin vaikeaa tai nykyteknologian keinoin jopa mahdotonta. Riskinä on, että jos kohtuuttomaan rasitteeseen vetoaminen vaikuttaa hallinnollisesti liian raskaalta, kirja jätetään mieluummin suoraan julkaisematta sähkökirjana. Tämä voi kapeuttaa sähköisesti saatavilla olevien teosten tarjontaa. Tämä olisi kirjallisuuden kuluttajien, kulttuurin ja yhteiskunnan kannalta todella epätoivottavaa.

Medialiitto ry

Jukka Holmberg
toimitusjohtaja

Johanna Haapiainen-Makkonen
juridinen asiantuntija
Uutismedian liitto ja Suomen Kustannusyhdistys

Medialiitto on media-alan ja graafisen teollisuuden yritysten edunvalvontajärjestö. Jäsenjärjestömme ovat Aikakausmedia, Graafinen Teollisuus, RadioMedia, Suomen Kustannusyhdistys ja Uutismedian liitto. Yhdessä edustamme noin 600:aa yritystä uutismedian, aikakausmedian, kirjojen ja oppimateriaalin kustantamisen sekä painamisen, radio- ja tv-toiminnan ja jakelun alueilla. Jäsenyritykset työllistävät Suomessa suoraan noin 20 000 henkilöä, ja liiton edustamien toimialojen yhteenlaskettu liikevaihto on noin 3,1 miljardia euroa.